

Protektorátní nevěstince pro Wehrmacht, SS a policii

Organizace a ideologická regulace pohlavního života německých vojáků v okupovaných českých zemích

JAN VAJSKEBR

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se v českých zemích usadily desetitisíce vojáků Wehrmachtu a SS. Jejich přítomnost vedla mimo jiné k rozmachu prostituce, kterou se německé velení snažilo regulovat prostřednictvím hygienických opatření, policejního dohledu i rasové ideologie. Následující studie ukazuje, jak vznikaly a fungovaly nevěstince určené pro německé ozbrojené složky a jaké problémy jejich provoz provázely.

 V souvislosti s okupací českého vnitrozemí a vznikem Protektorátu Čechy a Morava došlo ke zrušení československé armády a v jejích kasárnách se usídlily desetitisíce vojáků Wehrmachtu a SS. Jelikož ozbrojené síly tvořily hlavní oporu okupačního režimu, nejednalo se o krátkodobou záležitost. Protektorát navíc sloužil jako přestupní stanice k další expanzi nacistického Německa i vhodný prostor pro plnění výcvikových úkolů a odpočinek polních jednotek. Počet zde dislokovaných mužů dosahoval až ke dvěma stům

tisícům, což pro okupované české země přinášelo značnou zátěž. Jedním ze specifických problémů se stal i rozmach prostituce. Armáda tradičně představovala jednoho z hlavních zákazníků prostitutek a příchod německých vojáků dodal prodejné lásce nový impuls. S tím bezprostředně souviselo množství problémů, které muselo německé velení řešit, ať už se jednalo o hygienická opatření, nebo uplatňování v třetí říši obligátních ideologických postulátů, navíc provázané spory jednotlivých úřadů okupační moci a ozbrojených složek.

SEXUÁLNÍ ŽIVOT PŘÍSLUŠNÍKŮ SS
A POLICIE A RASOVÁ OTÁZKA

Říšský vůdce SS (Reichsführer, RF-SS) a náčelník německé policie Heinrich Himmler se neostýchal do kontaktů příslušníků SS a policie s cizími ženami zasahovat a projevoval i v této oblasti svůj paternalistický vztah k podřízeným. Měl ve zvyku je pravidelně umravňovat prostřednictvím řady oběžníků, směrnic a rozkazů, ve kterých se projevovala jeho rigidní až puritánská povaha. Na srdci mu zvlášť ležely vztahy k nezletilým dívkám: „*Je nehodné řádného muže svádět nezletilá děvčata. V lehkomyšlných hrách je uvádět do neštěstí a tím zpravidla vzít našemu národu budoucí manželku a matku. Nezapomínejte, jak rozhněvaní byste byli vy, kdyby byla zneuctěna vaše vlastní nezletilá dcera nebo sestra. Právem byste požadovali přísný postih viníka.*“¹ Za zneuctění nezletilých dívek pak Himmler sliboval vůči provinilci nekompromisní postup.¹ Neváhal také v konkrétních případech zasahovat do osobního

¹ *Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA – VHA), f. Befehlshaber der Waffen-SS (BdW-SS), k. 5, sl. 30, RF-SS, Tgb. Nr. III/121/42: Schutz der weiblichen Jugend, 6. 4. 1942. Všechny překlady v textu jsou autora.*

Vchodové dveře do jednoho z pražských lokálů s cedulemi upozorňujícími příslušníky německé armády a SS o zákazu vstupu, fotografie Kripo, 1941 (foto: NA)

života podřízených. Příkladem může být jeden z velitelů záložních jednotek v Protektorátu Čechy a Morava Karl Sattler, kterého Himmler varoval před sňatkem s nezletilou, o třicet let mladší ženou, kterou přivedl do jiného stavu, ač byl dotčným mnohem starší než on sám.²

Jestliže v případě německých žen a dívek prokazoval Himmler své protekcionistické tendence, u „rasově nevhodných“ žen měl zcela jiný motiv. Styk s Židovkou se považoval za těžký zločin, ale odsuzovaly se i poměry se slovanskými ženami. Téma nabylo na aktuálnosti zejména před operací Barbarossa, kdy se příslušníci německých ozbrojených sil dostali na území okupovaného

Polska a později Sovětského svazu do kontaktu s místní populací. Jako odstrašující případ Himmler uvedl chování poddůstojníka, který se měl v průběhu roku 1940 dopustit opakovaného pohlavního styku s Polkami, ačkoliv mu bylo známo nařízení, jímž se takovéto chování zakazovalo, a dotčným dokonce sám své podřízené o vydaném zákazu školil. Od jedné z žen se nakazil syfilidou a poté, i přes zákaz ošetřujícího lékaře, souložil se svojí ženou a další německou dívkou. Hříšníka Himmler s postupem propustil z SS a poslal na čtyři roky do koncentračního tábora, z něhož byl pravděpodobně přeložen k trestní jednotce. Exemplární trest měl odradit další muže od podobného jednání.³

Na intimní styk příslušníků SS s polskými ženami hleděl Himmler obecně se značným opovržením. Dne 30. června 1942 vyšla jeho směrnice, ve které se pravilo: „*Pohlavní styk příslušníků SS a policie s Polkami bude **principiálně trestán soudně** [zvýrazněno v originále] jako vojenská neposlušnost.*“⁴ Provinilci mohli být výjimečně potrestáni disciplinárně velitelem útvaru, ale většinu případů měly řešit soudy SS a policie.⁵ Zároveň nechtěl být Himmler vůči potřebám svých podřízených nesoudný: „*Uznávám těžkosti, které nastávají v oblasti sexuálních styků pro muže SS a policie v Generálním gouvěrnementu. Proto nechci také nic namítat proti stykům v nevěstincích nebo s umravňujícími prostitutkami [Sittendirne] pod úřední a lékařskou kontrolou, neboť při tom nelze očekávat ani oplodnění, ani nějaké další niterné vztahy.*“⁶

V případě styků intimní povahy příslušníků SS a policie s Čechkami se jednalo o složitější záležitost, na kterou neměly zainteresované instituce jednoznačný názor.

Za odstrašující případ mohla sloužit kauza poručíka ochranné policie Huga Eckhardta, který byl v září 1939 na rok přeložen z Beuthenu k 316. policejnímu praporu v Táboře. Zde se v té době čtyřiapadesátiletý důstojník, otec dvou dospělých dcer, seznámil s dvacetiletou Češkou Růženkou (Rosou či Rosl) Dvořákovou, která pracovala v místní kantýně, a údajně se „*kvůli lehkomyšlnému životu netěšila dobré pověsti*“. Vztah obou posléze přerostl ze společenského

2 VAJSKEBR, Jan: Vojáci, straníci či dobrodruzi? Velitelský sbor Waffen-SS v protektorátu Čechy a Morava. In: ROKOSKÝ, Jaroslav – VESELÝ, Martin (eds.): *Za svojí ideou, za svým cílem. Studia Historica*, sv. XXI. FF UJEP, Ústí nad Labem 2018, s. 78–79.

3 VÚA – VHA, f. SS-Panzer Grenadier Ausbildung und Ersatz Bataillon 10 (SS-PzGren. A. u. E. Btl. 10), k. 9, sl. 13, SS-FHA, Abt. III, Tgb. Nr. 1134/41: Geschlechtverkehr mit Polinen, 3. 7. 1941.

4 VÚA – VHA, f. SS-PzGren. A. u. E. Btl. 10, k. 9, sl. 17, Geschlechtsverkehr von Angehörigen der SS und Polizei mit Frauen einer anderrassigen Bevölkerung, 10. 7. 1942. Stejný dokument je uložen také tamtéž, f. BdW-SS, k. 3, sl. 30.

5 Více k zákonodárství a soudům SS viz KAŇÁK, Petr – VAJSKEBR, Jan: Trestní právo a soudnictví v rámci SS a policie v letech 1938–1945. *Securitas Imperii*, 2015, č. 26, s. 38–63.

6 VÚA – VHA, f. SS-PzGren. A. u. E. Btl. 10, k. 9, sl. 17, Geschlechtsverkehr von Angehörigen der SS und Polizei mit Frauen einer anderrassigen Bevölkerung, 10. 7. 1942. Stejný dokument je uložen také tamtéž, f. BdW-SS, k. 3, sl. 30.

styku na intimní a výrazně narušil do té doby bezúhonné manželství Eckhardtových.⁷ V uvedeném případě ovšem zdaleka nešlo pouze o rozvrat rodinného života a přečin dostal politický přesah. Eckhardt byl viněn „z nedodržení rozkazů, které zahrnují základní pravidla nacionálního socialismu“, a že těžce poškodil obraz německé pořádkové policie v „ryze české a Německu nepřátelské oblasti“. Za přitěžující okolnost se považovala skutečnost, že se jako zralý, ženatý muž, otec rodiny a důstojník „spustil“ při zahraničním nasazení, které vyžadovalo zvláště dobré vystupování. Na druhou stranu bral vyšetřující důstojník za polehčující okolnost slabý, a nikoliv špatný charakter a přiznání obžalovaného. To Eckhardtovi za trest vyneslo přeložení jak z protektorátu, tak od ochranné policie k četnictvu.⁸ Jak je z případu zřejmé, dostával důvěrnější poměr příslušníků německých ozbrojených složek s českými ženami politický rozměr, který se řešil na nejvyšších místech, a to jak na protektorátní, tak celoříšské úrovni.

V reakci na tajný výnos říšského vůdce SS z 20. ledna 1942, který se týkal zákazu intimních kontaktů příslušníků SS a policie s „rasově cizími ženami“, vznesl o několik týdnů později státní tajemník a vyšší velitel SS a policie K. H. Frank dotaz na předsedu VIII. soudu SS a policie

v Praze SS-Sturmabführera Ullricha Dümichena,⁹ zda se nařízení vztahuje i na Česky v protektorátu. Konkrétního stanoviska se nedočkal, neboť Dümichen se musel nejprve informovat u Hlavního soudního úřadu SS, což si vyžádalo delší dobu na vyřízení. Je tak evidentní, že se pokoušel přímé odpovědi vyhnout.¹⁰

Ještě v době tzv. heydrichiády upozorňoval velitel Waffen-SS v Čechách a na Moravě SS-Brigadeführer Karl von Treuenfeld, že jakékoliv sbližování (Einhaken) s osobami ženského pohlaví českého původu je pro všechny příslušníky Waffen-SS zakázáno. Tento rozkaz měl být nejméně jednou měsíčně zopakován shromážděnému mužstvu.¹¹ Jeho dočasný nástupce, SS-Standartenführer Alfred Karrasch, podal koncem července 1942 svým podřízeným výklad výše zmíněného Himmlerova rozkazu. V něm rozvedl, že se zákaz pohlavního styku netýká jen Polek, ale i žen obyvatelstva „jiné rasy“. **„Zakázán je proto také každý pohlavní styk s Českou [zvýrazněno v originále].“** Povolné výjimky s českými nevěstkami byly jednotlivě stanoveny zvláštním rozkazem posádkového velitelství SS v Praze ze 7. května 1941.¹² Právě v kontrolované prostituci mělo spočívat sladění sexuálních potřeb vojáků s nacistickou rasovou ideologií. Nejednalo se ale o jediný problém, který musely německé okupační úřady řešit.

POHLAVNÍ CHOROBY

Četné kontakty příslušníků německých ozbrojených sil s prostitutkami totiž představovaly výrazné zdravotní riziko z důvodu šíření chorob přenášejících pohlavním stykem. Jednalo se zejména o „měkký vřed“ (německy Gonorrhöe, česky kapavka) a „tvrdý vřed“, tj. syfilidu (Luesinfektion). Nakažený voják byl vzhledem ke komplikované léčbě nadlouho, v krajním případě i natrvalo, vyřazen ze služby, a navíc se mohl stát dalším přenašečem infekce.¹³

S příchodem velkého množství německých útvarů souvisel i značný nárůst pohlavních chorob v protektorátu. Od září do prosince 1939 bylo zaregistrováno 2 318 pacientů s kapavkou a tento trend pokračoval i v dalším roce, kdy se v prvních čtyřech měsících jejich počet zvýšil na 2 719 případů. V daném období tak vzrostl počet infekcí kapavkou o dvacet procent, ale nákaza syfilidou o celých sto procent. Ani tato čísla nejsou zcela konečná, neboť se do nich započítávali prakticky výlučně Češi, kdežto nakažení Němci vyhledávali péči soukromého odborného lékaře a v registraci se neobjevili. Venerické choroby se nevyhýbaly ani příslušníkům SS, které léčil lazaret SS zřízený v zabraných budovách kliniky Lékařské fakulty Univerzity Karlovy 18. listopadu 1939. Zde za první půl

7 Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Sbírka S, sign. S-468-3, Eckhardt Hugo, Bez. Lt. d. Gend., gesellschaftlicher und geschlechtlicher Verkehr mit einer Tschechin, Ehebruch, 18. 6. 1941.

8 U písemného styku a příležitostných setkání nicméně zůstali i po Eckhardtově odvelení z protektorátu. Tamtéž, sign. S-468-3, opis dopisu R. Dvořákové, výslech, 13. 6. 1941.

9 Více k působení soudu i Ullricha Dümichena viz KANÁK, Petr – VAJSKEBR, Jan: VIII. soud SS a policie v Praze. *Securitas Imperii*, 2015, č. 27, s. 90–109.

10 Národní archiv (NA), f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě – Státní tajemník (ÚŘP-ST), sign. 109-6/64, Dopis K. H. Franka SS-Stubaf. Dümichenovi, 14. 2. 1942 a odpověď, 27. 4. a 7. 5. 1942.

11 VÚA – VHA, f. BdW-SS, k. 3, sl. 13, BdW-SS: Einhaken von weiblichen Personen, 17. 6. 1942.

12 VÚA – VHA, f. BdW-SS, k. 3, sl. 13, Geschlechtsverkehr von Angehörigen der SS mit Tschechinnen, 29. 7. 1942. Stejný dokument viz tamtéž, f. SS-PzGren. A. u. E. Btl. 10, k. 9, sl. 17, Geschlechtsverkehr von Angehörigen der SS mit Tschechinnen, 29. 7. 1942.

13 Léčba venerických chorob pomocí chemoterapeutik na bázi toxinu arsenu byla v té době zdlouhavá a ne vždy úspěšná. Penicilin, který znamenal přelom v lékařství, se v kontinentální Evropě objevil až v polovině čtyřicátých let. NOVÁK, Milan – ŠIMŮNEK, Michal V.: *Zdraví nemocní říší protektori v Čechách a na Moravě. Lékařsko-historický příspěvek k biografii Konstantina von Neuratha, Reinharda Heydricha, Kurta Dalugeho a Wilhelma Fricka*. Academia, Praha 2018, s. 220, pozn. 930.

rok jeho existence došlo k registraci 58 mužů nakažených kapavkou a 2 syfilidou.¹⁴

Důvod neutěšeného stavu spočíval v nechráněném styku s ženami provozujícími prostituci na „plný úvazek“, ale i s příležitostnými prostitutkami, které si tímto způsobem jen přivydělávaly v různých podnicích. Prvotní obranu před šířením chorob mělo zajistit zapovězení vstupu příslušníkům ozbrojených složek do tzv. zakázaných lokálů (Verbotene Lokale). Posádkové velitelství Wehrmachtu v Praze zapovědělo již v prvním týdnu německé okupace českého vnitrozemí, 21. března 1939, německým vojákům návštěvu některých místních podniků a jejich seznam se postupně precizoval. Velitel pražské posádky vydal 13. října 1939 rozšířený seznam pro Prahu, který se měl postupně zavést i pro ozbrojené SS (pozdější Waffen-SS) a policii a rozšířit o další velká města v protektorátu (Brno, Jihlava, Moravská Ostrava atd.).¹⁵ Příručka se nicméně zdála služebně nejvyššímu veliteli SS v Praze nespokojivá.¹⁶ Navíc se záhy rozhořel tradiční kompetenční spor mezi jednotlivými služebnami okupační správy a německé armády, zejména mezi K. H. Frankem a zmocněncem Wehrmachtu u říšského protektora v Čechách a na Moravě gen. Erichem Fridericim. Na výsledném seznamu se v březnu 1940 nakonec ocitlo 73 lokálů, hostinců, restaurantů, barů, vináren, vinných sklepů, kaváren, tančíren a hotelů, a to převážně v centru Prahy.¹⁷ Kontrolu dodržování

Hotel Orel v Americké ulici v Praze, v němž v roce 1940 zřídila německá kriminální policie první protektorátní nevěstinec pro Němce, fotografie Kripo, 1941 (foto: NA)

nařízení dostala na starost německá ochranná policie (Schutzpolizei), která měla stavět ve vykřičených lokalitách speciální hlídky (Lokalstreifen).¹⁸ Později se staly součástí rutinní tzv. posádkové hlídkové služby (Standortstreifendienst), kterou v české metropoli vykonávaly jednotky ochranné policie a SS.¹⁹

Vydávání zákazů návštěv jednotlivých podniků nebylo nijak časově ani lokálně omezeno a docházelo k němu během okupace na různých místech v protektorátu. Například 18. ledna 1943 byl s okamžitou účinností zakázán vstup pro všechny příslušníky Waffen-SS v uniformě i v civilním oděvu do hotelu Valach (Wallach) v Olomoucké ulici v Brně, neboť se

ukázalo, že „slouží jako shromaždiště pro prostitutky a další elementy“. Stejný rozkaz potvrzoval zákaz vstupu do sklípku ve známé kavárně Opera v nočních hodinách. Na rozdíl od vojáků Wehrmachtu měl zůstat příslušníkům SS nadále zapovězen.²⁰

Ani vydání seznamu „zakázaných lokálů“ situaci nezlepšilo, neboť evidentně nadále docházelo k častému porušování tohoto nařízení. Státní tajemník K. H. Frank proto ze své funkce vyššího velitele SS a policie informoval Himmlera o údajně katastrofálním šíření pohlavních chorob mezi německými jednotkami v protektorátu. Ten si vyžádal podrobnější informace o počtech nakažených i konkrétních chorobách. Frank

14 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-5/12, Deutsche Kriminalpolizei – Kriminalpolizeileitstelle Prag, Prostitutionsbekämpfung im Protektorat, 1941.

15 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/366, Giess Opländerovi: Herausgabe eines Verzeichnisses der verbotenen Lokale in Prag, 17. 10. 1939.

16 Tamtéž, Deutsch Frankovi: Herausgabe eines Verzeichnisses der verbotenen Lokale in Prag, 23. 10. 1939.

17 Mezi lokály na seznamu lze nalézt některé slavné a dodnes existující podniky. NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/367, SS-St.O.Kdtr Prag: Verzeichnis verbotener Lokale in Prag, 6. 3. 1940.

18 Ani němečtí policisté nicméně nebyli proti svodům místních prostitutek zcela imunní. Aby se zabránilo poklesu jejich vážnosti v očích protektorátního obyvatelstva, byli příslušníci policie nakažení pohlavní nemocí odesláni na léčbu zpět do říše. Více VAJSKEBR, Jan: Organizace německé pořádkové policie při okupaci českých zemí. *Historie a vojenství*, 2008, roč. 57, č. 2, s. 63–74.

19 VÚA – VHA, f. BdW-SS, k. 3, sl. 19, III./SS-Pol.20: Standortstrafendienst, 3. 6. 1944.

20 VÚA – VHA, f. SS-Standortkommandantur Prag, SS-Standortälteste d. W-SS Brünn: SS-Standort 2/43, 18. 1. 1943.

Salonek německého nevěstince Orel v Americké ulici v Praze, 1941 (foto: NA)

v odpovědi naznačil, že „řešení tohoto problému je pro armádu velmi složité“. Příčinu viděl v neschopnosti armádního velení si zjednat kázeň u mužstva ze starších odvodových ročníků. Zkušenosti získané v praxi navíc ukázaly, že ani tvrdé tresty, ani policejní razie v lokálech nepřinášely žádoucí výsledek. Řešení mělo spočívat v úplném zákazu sexu německých vojáků s Čechkami a „rasově-hygienické výchově“ v rámci politických školení. Pokud se jedná o příslušníky SS, z celkového počtu 5 400 mužů, kteří na jaře 1940 působili v protektorátu, jich bylo 40 nakaženo kapavkou a 8 syfilidou. Závěrem Frank doporučil zřídit nevěstince s neněmeckým personálem (Polky, Češky) a svého nadřízeného ujišťoval, že v tomto směru už byly učiněny první kroky.²¹

Osobní referent říšského vůdce SS Rudolf Brandt, který se mimo jiné během války podílel na koordinaci a organizaci nucené sterilizace žen v koncentračních táborech, obratem oznámil Frankovi Himmlerův souhlas se zřizováním nevěstinců a požadavek, aby byly prostitutky s pohlavní chorobou nuceně „lčeny“ v nějakém „sanatoriu“. Další alternativu podle něj představovalo umístění těchto žen do koncentračního tábora. Pokud by i nadále docházelo k šíření pohlavních chorob, měl „český stát“ (rozuměj protektorát) zaplatit Německé říši za každou nakaženou prostitutku sto tisíc říšských marek.²²

Riziko nákazy pohlavní chorobou se nicméně stejně nedařilo zcela odstranit a v následujícím období nastolený trend pokračoval. Od května do

července 1940 se v lazaretu SS léčilo 29 pohlavně nakažených příslušníků jednotek SS dislokováných v okupovaných českých zemích. Z celkového počtu jich bylo 25 nakaženo kapavkou, 2 (z toho jeden vrozeně) syfilidou a 2 oběma chorobami současně! Přímo v protektorátu se pohlavní nemocí nakazilo 13 příslušníků, dalších 15 si pak nemoc přineslo odjinud, což staví tezi o „nakažených českých prostitutkách“ jako zdroji infekce do poněkud jiného světla.²³

Mezi některými prostitutkami a jejich klienty ještě ke všemu začaly vznikat poměry, které přesahovaly pouhý „obchodní vztah“. Pražský posádkový velitel SS musel na jaře 1940 rozhořčeně konstatovat, že jistí příslušníci SS navštívili během návštěvních hodin ve Všeobecné fakultní nemocnici ženy nakažené pohlavními chorobami, ačkoliv příslušné oddělení je známé jako „ostuda města Prahy“. Vstup do tohoto prostoru označil za nehodný příslušníků SS a tím pádem za přísně zakázaný.²⁴

Poněkud anekdoticky působí doporučení vedoucího pražské řídicí úřadovny kriminální policie SS-Obersturmbannführera a vrchního vládního a kriminálního rady Paula Schmitze-Voigta, aby příslušníci uniformovaných německých složek vyžadovali na prostitutkách předložení zdravotního průkazu (tzv. kontrolní knížky), protože ne všechny jsou pod policejní a lékařskou kontrolou. Zároveň na ně apeloval, aby nebránili policejním kontrolám lehkých žen např. tvrzením, že se jedná o jejich nevěstu nebo přítelkyni (!).²⁵

21 ŠUSTEK, Vojtěch (ed.): *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–45. Sv. 2: Měsíční situační zprávy Josefa Pfitznera*. Scriptorium, Praha 2001, s. 44, pozn. 44.

22 Tamtéž.

23 NA, f. ÚRP-ST, sign. 109-4/340, SD-LA B 2: Geschlechtskrankheiten im Protektorat, 27. 8. 1940, příloha SS-Lazarett Prag: Geschlechtskrankenziffer bei den SS-Einheiten des Protektorates, 21. 8. 1940.

24 NA, f. Německé státní ministerstvo (NSM), sign. 110-4/486, SS-Standortkommandantur, Kdtr. Bfl. Nr. 45/40, 25. 5. 1940.

25 ŠUSTEK, Vojtěch (ed.): *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–45. Sv. 2: Měsíční situační zprávy Josefa Pfitznera*, s. 45, pozn. 44.

Mezi opatření k potírání pohlavních chorob patřila i „sanitace po nemanželském pohlavním styku“. Pokyn k jejímu provádění přišel z nejvyšších míst, když říšský vůdce SS vydal tzv. sanitální rozkaz (Sanierungsbefehl).²⁶ Ten nastavoval návštěvníkům nevěstinců povinnost provést očistu pohlavních orgánů před a po styku s prostitutkou. V Protektorátu Čechy a Morava ji pro příslušníky SS upravoval rozkaz velitele Waffen-SS v Čechách a na Moravě SS-Brigadeführera a generál-majora Waffen-SS Karla von Pücklera z 25. března 1943. Rozváděl v něm dvě směrnice Hlavního velitelského úřadu SS, podle kterých prohřešek proti rozkazu byl považován za neposlušnost a trestán jako „rozvracení branné moci“ (Zersetzung der Wehrmacht) podle paragrafu 5 odstavce 3 Zvláštního válečného trestního nařízení (Kriegssonderstrafrechtsverordnung). Aby muži toto opatření dodržovali, měli být podle směrnic odstrašováni přísným potrestáním.²⁷

Restriktivní opatření se ale minula účinkem, neboť vedla k obcházení směrnic a zatajování případných následků. Himmler reagoval na tuto skutečnost rozkazem z 11. června 1943, kterým namísto výhrůžek přísnými tresty apeloval na osobní zodpovědnost německých vojáků k národu: „Válečné poměry, zvláště obsazení dalších částí evropského kontinentu německou ozbrojenou silou, s sebou přinesly nebezpečí vzestupu pohlavních chorob v našem národě. Rozšíření pohlavních chorob ale neznamená jen ohrožení veřejného zdraví, nýbrž působí rovněž škodlivě na

Společenská místnost pro prostitutky v nevěstinci Orel v Americké ulici v Praze, fotografie Kripo, 1941 (foto: NA)

počty narozených, a tím na vyrovnaní ztrát mužů nastalých v důsledku války. Je proto nutné proti nim zasáhnout s veškerým důrazem. Je proto povinností každého příslušníka SS a policie učinit osobně vše pro zamezení pohlavních chorob. K tomu zvláště patří okamžitá sanitace po mimomanželském styku. Kdo tuto povinnost nesplní a tím ohrozí vlastní zdraví a životní sílu našeho národa, jedná krajně nezodpovědně.“²⁸ Himmler zároveň rozhodl, že opomenutí sanitace jako takové nebude trestáno, neboť vzniká nebezpečí, že muži ze strachu před trestem nebudou nemoci hlásit a odklad případné léčby jejich utrpení ještě zhorší. Potrestání měli být jen ti, kteří se podle rozhodnutí vojenského lékaře nenahlásili včas jako nemocní.²⁹

NEVĚSTINCE PRO PŘÍSLUŠNÍKY WEHRMACHTU, SS A POLICIE

Rasové a hygienické problémy spojené se sexuálním vyžitím příslušníků německých ozbrojených složek se nacistické bezpečnostní orgány po dohodě s armádou záhy po vypuknutí války rozhodly řešit formou kontrolované prostituce. Za účinné a organizačně realizovatelné řešení bylo považováno vytvoření systému, který by německým vojákům umožnil sexuální styk bez zdravotních rizik, což znamenalo faktický ústupek od dosavadního zákazu veřejných domů.³⁰ Opatření se rychle promítla i v Protektorátu Čechy a Morava. Koncem října 1939 se uskutečnila u vedoucího zdravotnického dů-

26 VÚA – VHA, f. BdW-SS, k. 5, sl. 27, SS-FHA, Amt V, Abt. III: Verhütung von Geschlechtskrankheiten (Sanierungsbefehl Reichsführer-SS), 9. 9. 1943.

27 Jednalo se o směrnici SS-FHA, Amt. V, Abt. III: Nr. 5216/42, 18. 11. 1942, Tgb. Nr. 5688/42, 20. 2. 1943. Viz VÚA – VHA, f. SS-PzGren. A. u. E. Btl. 10, k. 9, sl. 17, Sanieren nach ausserehelichem Geschlechtsverkehr, 25. 2. 1943.

28 VÚA – VHA, f. BdW-SS, k. 5, sl. 27, SS-FHA: Verhütung von Geschlechtskrankheiten (Sanierungsbefehl Reichsführer-SS), 9. 9. 1943.

29 Tamtéž.

30 Opatření vydal 9. 9. 1939 náčelník bezpečnostní policie Reinhard Heydrich jménem říšského ministra vnitra ve formě utajovaného oběžníku. SOMMER, Robert: Das NS-staatliche Bordellsystem in Kriegszeiten (1939–1945) – viz portal-militaergeschichte.de/sommer_kontrolle (citováno k 11. 3. 2026).

Pokoj jedné z prostitutek zaměstnaných v nevěstinci Orel v Americké ulici v Praze, fotografie Kripo, 1941 (foto: NA)

stojníka a zmocněnce Wehrmachtu porada za účasti zástupců německé armády, odborníků na zdravotní problematiku z úřadu říšského protektora, přednosty německé univerzitní kožní kliniky a představitelů kriminální policie. Generál Friderici sice navrhoval řešit situaci radikálně, a to zrušením československého zákona z roku 1922, jenž provozování veřejných domů zakazoval, a zavedením říšského modelu, ale jeho návrh nebyl přijat. Další jednání přineslo rozhodnutí o „zvláštním nasazení“ registrovaných prostitutek určených

pro styk s příslušníky německých bezpečnostních a vojenských složek.³¹ Posléze německé velení vybralo pět pražských podniků a k nim přilehlých hotelů, v nichž bylo provozování prostituce s německými klienty povoleno.³²

Na základě pokynu říšského vůdce SS a na přání Wehrmachtu byla na podzim 1940 německými okupačními úřady v protektorátu přezkoumávána otázka, jakým způsobem má být provedeno naléhavé a nezbytné zřízení speciálních nevěstinců (doslova Bordellen) pro německou

armádu v Praze. Řídící úřadovna kriminální policie (Kripo) v Praze zřídila požadovaná zařízení na nátlak Wehrmachtu se značnými obtížemi nejprve v Praze a později v Brně a na dalších čtyřech místech v protektorátu.³³ Prvním z nich byl nevěstinec v hotelu Orel v Americké ulici na Vinohradech, který měl zahájit činnost koncem srpna 1940 právě pod dohledem německé kriminální policie.³⁴ Zpočátku se dokonce zvažovalo bezplatné poskytování služeb, které mělo podnítit zájem německých vojáků.³⁵

31 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-5/12, Deutsche Kriminalpolizei – Kriminalpolizeileitstelle Prag, Prostitutionsbekämpfung im Protektorat, 1941.

32 Jednalo se o hotely Parisiana (Americká 2), Femina (Panská 4), Weisses Rössel (Ostrovní 2), Peking (Fochova 31, dnes Vinohradská) a Rusalka (Jungmannova 16). Později k nim přibyla ještě Jitřenka (Karlovo náměstí 18). NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/1163, Der Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD. Leiter der Kriminalpolizei-Leitstelle Prag an die SS-Standortkommandantur in Prag I, 6. 6. 1940; SS-Standortkommandantur Prag an die Kommandeure und Dienststellenleiter der Schutzstaffel Prag, 16. 7. 1940.

33 Tamtéž, sign. 109-7/73, BdS: Einrichtung von Bordellen im Protektorat, 23. 6. 1942.

34 ŠUSTEK, Vojtěch (ed.): *Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–45. Sv. 2: Měsíční situační zprávy Josefa Pfitznera*, s. 45, pozn. 44.

35 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-5/12, Deutsche Kriminalpolizei – Kriminalpolizeileitstelle Prag, Prostitutionsbekämpfung im Protektorat, 1941.

Salonek německého nevěstince v Praze s prostitutkami a jejich klienty, fotografie Kripo, 1941 (foto: NA)

Postoj armádních úřadů se nicméně začal časem měnit. Dopisem z 8. dubna 1942 řídící zdravotní důstojník u zmocněnce Wehrmachtu navrhl Skupině I 6 Úřadu říšského protektora zrušení nevěstinců a jim podobných zařízení (bordellähnlicher Einrichtungen), a to jednostranně, bez předchozího souhlasu velitelů Waffen-SS, bezpečnostní policie a SD. Nadto bylo ze strany Wehrmachtu vyhrožováno, že se v nezbytném případě zakáže příslušníkům armády vstup do bordelů, jestliže nebudou kriminální policií zavřeny. Velitel bezpečnostní policie a SD v Praze Horst Böhme vystoupil proti tomuto kroku s argumentem, že na vybudování těchto zařízení svého času tlačil právě Wehrmacht. Zároveň zdůraz-

nil, že rozhodnutí, jestli mají, nebo nemají nevěstince v protektorátu zůstat, nemůže být učiněno v Praze, když pokyny pro jejich zřízení vydal RF-SS ve shodě s vrchním velitelstvím Wehrmachtu (Oberkommando der Wehrmacht, OKW), tedy osobně Himmler s polním maršálem Wilhelmem Keitelem. Následně probral K. H. Frank celou záležitost se zmocněncem Wehrmachtu gen. Rudolfem Toussaintem, který s ponecháním nevěstinců souhlasil.³⁶

Předmětem sporu se stal i oficiální nevěstinec (Dirnenhaus) pro příslušníky německých uniformovaných složek, který se nacházel v Americké ulici v Praze na Vinohradech. Jeho „pracovnice“ se jistě nenudily, neboť za pouhý jeden červnový

týden stačilo tento vykřičený dům navštívit 2 302 mužů. Téměř polovinu návštěvníků tvořili pochopitelně vojáci Wehrmachtu, kdežto příslušníci Waffen-SS obsadili ve statistice „čestné“ druhé místo. Se 730 vstupy tvořili téměř 32 % všech návštěvníků. Zbytek připadal na personál Luftwaffe a protiletadlového dělostřelectva, policisty a konečně i civilisty. Největší návštěvnost připadala vcelku logicky na sobotu a neděli.³⁷

Poměry v nevěstinci v Americké ulici se nezměnily ani po dvou měsících. Další zpráva z poloviny srpna 1942 uvádí, že za poslední měsíc navštívilo toto zařízení celkem 6 050 mužů, z nichž zaokrouhleně 60 % tvořili příslušníci Wehrmachtu, 28 % Waffen-SS a zbytek připadl na policisty

36 Tamtéž, sign. 109-7/73, BdS: Einrichtung von Bordellen im Protektorat, 23. 6. 1942; St.S. VII B: dopis K. H. Franka SS-Staf. Böhmemu, 3. 7. 1942.

37 VÚA - VHA, f. BdW-SS, k. 3, sl. 19, SS-Wachbataillon Prag: Besucherzahl im Dirnenhaus, Amerikan. Str. 28, Prag XII, 26. 6. 1942.

a civilní zaměstnance. Stav domu byl označen za neuspokojivý z hlediska čistoty a hygieny, ačkoliv byly pokoje prostitutek nově vymalovány. Sanitní a disciplinární dohled návštěvníků prováděly nadále Waffen-SS. Provoz podniku nicméně přinášel různá úskalí. Počínaje 1. květnem bylo třeba pro nevěstinec zajistit z příkazu vedoucího lékaře u velitele Waffen-SS v protektorátu sanitární dozor na dobu čtyř týdnů, ale lazaret SS odmítal vypomoci a muselo se hledat provizorní řešení.³⁸

MODRÁ MÍSTO ČERVENÉ

K prevenci a boji s pohlavními chorobami brněnská úřadovna Kripo kvůli stále většímu počtu vojenských osob zřídila nevěstinec rovněž v moravské metropoli. Učinila tak s ohledem na údajné zamoření (Verseuchung) zvláště českého „prostitučního materiálu“ (Dirnenmaterials). Podnik se nacházel ve Starobrněnské ulici (Altbrünnergasse) č. 6 a k jeho zpřístupnění došlo 17. března 1942. Měla tím být poskytnuta záruka, že příslušníci ve městě dislokovaných jednotek budou vyhledávat pohlavní styk pouze se zdravotně prověřenými prostitutkami. Nevěstinec byl určen přednostně pro příslušníky Wehrmachtu, Waffen-SS a policie a kromě nich rovněž německým civilistům. Důstojníci a úředníci v důstojnických hodnostech směli do domu vstupovat pouze v civilním oděvu.

Podrobný rozkaz k zřízení nevěstince poskytuje dobrou představu o vnitřním chodu takového zařízení. Podnik byl v vchodu označen modrou (nikoliv obligátní červenou) lucernou. Počet přítomných pracovníků (v originále je používáno výhradně slovo

Dirne, Dirnen) byl stanoven na deset a v případě potřeby mělo dojít k jeho navýšení. Kontroly zde dostala na starost výhradně německá Kripo a přístup uniformovaných hlídek Wehrmachtu, SS a policie byl bez povolení místního velitelství a kriminální policie přísně zakázán.

Zdravotní prohlídky prostitutek prováděl každé pondělí a čtvrtek posádkový lékař společně se zdravotnickými důstojníky Wehrmachtu, SS a policie. Ve zdravotním dohledu přímo v nevěstinci se po týdnu střídali dva příslušníci pozemního vojska, letectva, Waffen-SS a policie v hodnostech poddůstojníka a svobodníka zdravotní služby, kteří zde po dobu své služby bydleli a stravovali se. Ti měli na starost návštěvní knihy, vedené zvlášť pro vojenské osoby a zvlášť pro civilisty. Všichni příslušníci vojenských a policejních složek se museli při vstupu prokázat identifikační známkou, pod kterou byli v knize zapsáni, kdežto civilisté byli uvedeni pod vlastními jmény. Počet návštěvníků sledoval poddůstojník zdravotní služby, který disponoval pravomocí uzavřít vstup v případě naplnění kapacity.

Myslelo se i na hygienická opatření, když každá vojenská osoba musela podstoupit po pohlavním styku „ochranná opatření“, tzn. podstoupit sanitaci a vystavit si o tom potvrzení. K sanitaci byla vyčleněna speciální místnost označená červeným křížem. Zvláštní události, tedy prohřešky proti disciplíně, měly být hlášeny nadřízeným místům.

Minimální částka za poskytnuté služby byla stanovena na 5 RM, ale její konečná výše měla být ponechána na dohodě samotných klientů s prostitutkou. Otevírací doba byla

od druhé hodiny odpolední do čtvrté hodiny ranní následujícího dne. K dispozici byly i nápoje s pevně stanovenou cenou, která se lišila mezi dolním sálem a horními pokoji, ale jejich konzumace nebyla povinná. Na rozdíl od předchozí praxe nebyla regulována spotřeba potravin. Kondomy (Gummischutzmittel) poskytoval nevěstinec. Dívky měly nárok na volno pouze se souhlasem kriminální policie, který byl vydáván na požádání.

Na závěr byly útvary vyzvány, aby poskytovaly vojákům vycházky přes večeřku nejen v sobotu a v neděli, ale i v další dny v týdnu, aby se předešlo přeplnění nevěstince. Zdůrazněn byl požadavek, aby se do budoucna odehrávala většina pohlavních styků vojáků ve speciálních zařízeních, neboť se jednalo o nejjistější předpoklad pro udržení pohlavního zdraví mužstva, odpadaly poplatky za hotel a pokoj a konečně nevznikala povinnost konzumovat nápoje.

Bez ohledu na zřízení podniku ale nadále platil tajný rozkaz z 11. dubna 1940, že před pohlavním stykem s prostitutkou mimo nevěstinec se každý člen SS a policie musí ujistit, zda dotyčná vlastní kontrolní průkaz hnědé barvy, ve kterém se zaznamenávalo datum její poslední zdravotní prohlídky. V opačném případě hrozila klientovi velká pravděpodobnost přenosu pohlavní choroby, a on se kromě zdravotní újmy vystavoval i trestu za nedodržení nařízených ochranných opatření.³⁹

Ještě na jaře 1943 považoval generální velitel neuniformované protektorátní policie za nutné zopakovat, že je zakázán vstup příslušníkům Wehrmachtu, včetně Waffen-SS, do nevěstinců v „autonomním [protektorátním] sektoru“, přičemž zákaz

³⁸ Tamtéž, k. 5, sl. 33, Abstellung eines S.D.G für die Amerikanische Str. 28, 28. 4. 1942.

³⁹ VÚA - VHA, f. SS-Wachbataillon Böhmen-Mähren, k. 5, sl. 12, Massnahmen zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten, 18. 3. 1942.

⁴⁰ NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/1081, Der Generalkommandat der Nichtuniformierten Protektoratspolizei: Massnahmen gegen die Verbreitung der Geschlechtskrankheit - Behandlung der Prostitution, 21. 5. 1943.

měl být na těchto domech uveden na zvláštní vývěse.⁴⁰ V rozkazu velitele Waffen-SS v Čechách a na Moravě se zase pravilo toto: „Pro příslušníky Wehrmachtu a Waffen-SS jsou přístupny **pouze** [zvýrazněno v originále] vlastní, k tomuto účelu zřízené bordely (např. ten v Americké ulici).“⁴¹

Na závěr je rovněž nutno zdůraznit, že uspokojování sexuálních potřeb vojáků prostřednictvím prostituce nikdy nebyla preferovaná varianta německých ozbrojených složek, ať už z ideologických, morálních, či hygienických důvodů. Tu představovalo vytváření podmínek pro partnerský (nejen pohlavní) styk. Strádání vojáků a jejich rodin v důsledku válečného odloučení měly ulehčit častější a bezproblémové vzájemné kontakty mezi manželi, respektive snoubenci. K tomuto účelu byly zřízeny tzv. domovy pro frontové dovolenkáře (Fronturlauberheime). Jejich organizaci dostaly na starost Oddělení domovů pro vojáky a Pracovní skupina pro domovy Waffen-SS a policie, které působily na Hlavním úřadě SS. Vedle „kamarádů“, kteří o rodinné příslušníky přišli, se mělo jednat v první řadě o ty, kteří nemohli trávit dovolenku s rodinou doma, zejména v důsledku leteckého bombardování. Zvláště působí požadavek, aby se pobytu pokud možno neúčastnily děti ve věku do tří let; pravděpodobně by svou přítomností rekreanty rušily. K dovolené se vybírala místa v „krásném prostředí“ a s možností užití si her, sportu a výletů. První ze tří plánovaných „domovů“ v protektorátu byl otevřen 1. září 1943 obci Stachau (Stachy) u Vimperka. Vedle toho vznikl i domov Berggasthof Schanz poblíž Kindbergu v rakouském Štýrsku.⁴² Příležitosti k podobným dovolenkám ovšem nikdy nebyl

Aufstellung der Besucher im Dirnenhaus Amerikan. Str. 28.
P r a g XII
in der Zeit vom 19.6.42 – 25.6.42.

Dat.	Wehrm.	Waff.-SS	Flak	Polizei	Luft-N.	Zivil	Zusamm.
19.6.	120	100	15	10	5	15	265
20.6.	260	160	40	30	10	25	525
21.6.	220	140	30	20	10	15	435
22.6.	100	60	15	10	5	5	195
23.6.	120	50	10	15	0	10	205
24.6.	160	100	25	35	0	12	332
25.6.	140	120	35	20	15	15	345
	<u>1120</u>	<u>730</u>	<u>170</u>	<u>140</u>	<u>45</u>	<u>97</u>	<u>2302</u> = 100%

Handwritten notes: 170 45 140 97 1120 730 170 140 45 97 2302 = 100% 23.6. = 100% 730 : 23.6. = 31.7 % (Waffen-SS)

Tabulka se statistikou návštěv nevěstince v Praze (repro: VÚA – VHA)

dostatek na to, aby mohly u řady vojáků nahradit či dokonce vymýtít styk nemanželský, zvlášť když podstatná část mužů, zejména těch nejmladších braneckých ročníků, ani žádnou oficiální partnerku neměla.

ZÁVĚR

Zřízení a provoz nevěstinců pro příslušníky armády, Waffen-SS a policie v Praze je přímým odrazem pojetí sexuality v nacistickém Německu. Působila zde řada obecných aspektů, jako náhled nacistické ideologie na postavení a roli žen ve společnosti, vyhraněný rasismus nebo obavy z šíření pohlavních chorob. Do jejich existence se promítala rovněž řevnivost mezi ozbrojenými složkami třetí říše, osobní ambice jednotlivých nacistických pohlavářů a vojenských velitelů i vztah centra a periferie. V elementární rovině se nicméně jednalo především o místo, kde se tisíce mužů v uniformě, násilně odloučených od svých manželek a přítelkyň, pokoušelo uspokojit své základní

životní potřeby. Pro mnoho mladíků se jednalo o vůbec první sexuální zkušenost a pro řadu z nich i poslední předtím, než je bojové vystoupení připravilo o život nebo jim přineslo trvalé zmrzačení. Originální dobové prameny bohužel jen málo vypovídají o ženském personálu nevěstinců, jeho skladbě, záměrech či motivacích, a pokud ano, tak pouze v podobě represe vůči některým z nich. Výzkum problematiky prostituce v letech německé okupace českých zemí zůstává nicméně ještě v plenkách a vyžádá si další seriózní bádání.

PU

JAN VAJSKEBR (1977) vystudoval české dějiny na FF UK v Praze. V roce 2003 nastoupil jako historik do Památníku Terezín, od roku 2015 působí v ÚSTR. Je autorem řady studií a publikací na téma německého potlačovacího aparátu v Protektorátu Čechy a Morava, společně s Petrem Kaňákem napsal knihu *Kariéry ve službách nacismu* (ÚSTR – NLN, Praha 2020) a s Janem Zumrem *Gestapo* (ÚSTR – Pulchra, Praha 2024).

41 VÚA – VHA, f. BdW-SS, k. 3, sl. 14, BdW-SS: Tagesbefehl Nr. 13/43, 2. 6. 1943.

42 Tamtéž, f. BdW-SS, k. 5, sl. 27, SS-HA, Abteilung Soldatenheime und Arbeitsgemeinschaft für Heime der Waffen-SS und Polizei: Errichtung von Fronturlauberheimen für die Männer der Waffen-SS und Polizei, 31. 8. 1943.